

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

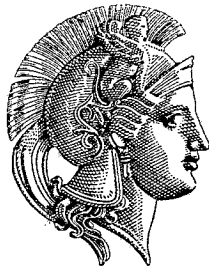
ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ΗΣ} ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1981

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ
ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ ΖΕΡΒΑ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΤΣΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1981

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΤΟΜ. 56 (1981)

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ΗΣ} ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1981

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΜΙΡΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ
ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ ΖΕΡΒΑ

ΠΡΟΕΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΔΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν συνέρχεται ἀπόψε ἐκτάκτως γιὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην τοῦ Λεωνίδα Ζέρβα. Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας ὑπῆρξε κορυφαῖος ἐπιστήμων εἰς τὸν διεθνή στίβον, ὅπου δὲν ὑπάρχουν συμπάθειες ἢ ἀντιπάθειες, ἀλλὰ μόνον ὁ καθαρὸς λόγος καταγράφει ἀπαθῶς ποῖα εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ καθενὸς εἰς τὸ κεφάλαιο τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ Βερολίνον καὶ ἡ Νέα Ὑόρκη ἦσαν οἱ τόποι τῶν σπουδῶν του καὶ τῶν πρώτων ἐρευνῶν τοῦ Ζέρβα, μὲ τις ὁποῖες ἄρχισε νὰ διακρίνεται ἐνωρὶς μέσα εἰς τὸν διεθνή ὀρίζοντα. Εἰς τὸ Βερολίνον, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰργάσθη ἐπὶ ἔτη εἰς τὸ *Kaiserwilhelm Institut*, τὸ ὁποῖον ἀργότερα μετονομάσθη εἰς *Max Planck Institut*. Ἐδῶ ὁ Ζέρβας ἀνεδείχθη μὲ τις ἔρευνές του καὶ γρηγορὰ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ τμήματος τῆς Ὀργανικῆς Χημείας καὶ τῆς Βιοχημείας. Μετὰ τὸ Βερολίνον ὁ Ζέρβας ἐπῆγε εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην ὅπου εἰργάσθη εἰς τὴν *Rockefeller Foundation*. Ἡ φύσις εἶχε προικίσει τὸν Ζέρβα μὲ δύο χαρίσματα εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχία του, μὲ καθαρὰ διάνοια καὶ μὲ ἐφευρετικὴ φαντασία. Μόνον ὅταν συνυπάρχουν τὰ δύο αὐτὰ χαρίσματα ὑπάρχει πρόοδος εἰς τὴν ἐπιστήμην. Δὲν ἀρκεῖ ἡ διάνοια γιὰ νὰ γίνωνν μεγάλα βήματα μέσα εἰς τὸν τομέα τῆς Ἐπιστήμης, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ ἐφευρετικὴ φαντασία. Τόσον εἰς τὸ Βερολίνον, ὅσον καὶ εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην ὁ Ζέρβας ἔκανε μεγάλα

άλματα μέσα εις τὴν ἐπιστήμην του μὲ τὰ ὁποῖα ἔγινε γνωστός καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τοὺς ὁμοτέχνους του.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Ζέρβα εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Ὄργανικῆς Χημείας καὶ τῆς Βιοχημείας ὑπῆρξε σημαντικὴ καὶ ἀνεγνωρίσθη τόσον ἀπὸ τὸν δυτικὸν κόσμον, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν ἀνατολικόν. Καὶ οἱ δύο κόσμοι ἐτίμησαν ἐπισήμως τὴν συμβολὴν του αὐτῆν.

Μετὰ τὸ Βερολίνον καὶ τὴν Νέαν Ὑόρκην ὁ τόπος δράσεως τοῦ Ζέρβα γίνεται ἡ Ἑλλάς. Ἦδη στὰ 1937 ὁ Ζέρβας ἐκλέγεται τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης. Τότε ἀκριβῶς ἐγνώρισα τὸν Λεωνίδα Ζέρβα, διότι ἤμουν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης ἤδη ἀπὸ τὸ 1930. Δύο χρόνια ἀργότερα, τὸ 1939 ὁ Ζέρβας μετακαλεῖται ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Φυσικομαθηματικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ θὰ ἀναπτύξη τὴν δρᾶσιν του, ἡ ὁποία θὰ διακοπῆ ἀπὸ τὴν κατοχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ζέρβας ἐφυλακίσθη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὸ ἐργαστήριόν του κατεστράφη. Μετὰ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν ἀρχίζει ἡ νέα γόνιμος περίοδος τῆς δραστηριότητος τοῦ Ζέρβα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου θὰ ἐργασθῆ ἐρευνητικῶς ὡς τὸ ἔτος 1968, ὁπότε καὶ θὰ ἀπομακρυνθῆ σκαιοτάτα ἀπὸ τὴν δικτατορίαν.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτον ὁ Ζέρβας ἐστερέωσε τὴν διεθνή φήμην του μὲ πολὺ σημαντικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ὁ Ζέρβας ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ὅπου ἀπὸ τὸ 1956 ἐξελέγη τακτικὸν μέλος, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα Ἐρευνῶν τοῦ ὁποίου κατ' οὐσίαν ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς του καὶ τέλος εἰς τὸν Δημόκριτον, ὅπου ἡ παρουσία του ἐσήμαινε καὶ νέαν περίοδον τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἰδρύματος.

Εἶχα προσωπικῶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ συννεργασθῶ μὲ τὸν Ζέρβαν τόσον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὅσον καὶ εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα Ἐρευνῶν. Ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας συνειργάσθην μὲ τὸν Ζέρβαν κατὰ τὸ ἔτος 1970, ὁπότε ὁ Ζέρβας ἦταν Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν δύσκολην ἐκεῖνην περίοδον τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἀκαδημίας ὁ Ζέρβας ἔδειξεν ἄκαμπτον θάρρος κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς Ἀκαδημίας. Δὲν ἐλάμβανε ποτὲ καμίαν ἀπόφασιν χωρὶς νὰ συνεννοηθῆ μὲ τὸν Γενικὸν Γραμματέα.

Εἰς τὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν ἡ δρᾶσις τοῦ Ζέρβα ὑπῆρξεν ἐπίπονος καὶ ἐξαιρετικὰ καρποφόρος. Ὁ Ζέρβας ὡς ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος ἐθεμελίωσε τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν εἰς τὸν τόπον μας μαζὶ μὲ ἄλλους ἐκλεκτοὺς συναδέλφους καὶ ἀναφέρω ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ συναδέλφου Ζακωθνοῦ, ἄνοιξε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς δρόμους τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας. Τὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν

διέθετε χρηματικά ποσά για έρευνητικές προσπάθειες που γίνονταν στα Πανεπιστήμια τῆς Χώρας. Ἦταν συγκινητικὸν νὰ παρακολουθῆ κανεὶς τὸν Ζέρβα, ὅταν εἰσήγαγεν αἰτήσεις εἰς τὸ Συμβούλιον ἰδίως ὅταν δὲν ἦταν πεπεισμένος ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῆ ἡ χρηματικὴ βοήθεια γιὰ κάποια ἔρευνα πού δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶναι ἐπαρκῶς θεμελιωμένη. Τότε ὁ Ζέρβας δὲν ἔλεγε «ὄχι» ἀλλὰ ἐπρότεινε νὰ ἀναβληθῆ τὸ θέμα διὰ νὰ τὸ ἐπανεξετάσωμε καὶ καθὼς κρατοῦσε στὰ χέρια τοῦ τὴν αἴτησιν ἔβλεπε κανεὶς ὅτι δὲν ἤθελε ἀσυζητητὶ νὰ τὴν ἀπορρίψῃ, ἀκριβῶς διότι ἔτρεφε μεγάλη ἀγάπη πρὸς ὄσους ἔκαναν ἔρευνα. Ἀπὸ τὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν ἀπομακρυνθήκαμε ὅλοι κατὰ τρόπον σκαιὸν ἀπὸ τὴν δικτατορίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1969.

Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας διεκρίνετο γιὰ τὸν εὐθύτατον χαρακτήρα τοῦ καὶ συγχρόνως γιὰ τὴν εὐγενῆ ὑπερηφάνειάν του, ἡ ὁποία ἐθύμιζε τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν ἀρκαδικῶν βονιῶν. Ἦταν γεννημένος στὴ Μεγαλόπολη καὶ εἶχε μέσα τοῦ ὄλο τὸ πνεῦμα τῆς Ἀρκαδίας.

Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ Λεωνίδα Ζέρβα.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΡΧΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΤΣΑ

Ἐνας μεγάλος τῆς ἐπιστήμης ἔφυγε. Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας μᾶς ἄφησε γιὰ πάντα.

Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας πρὸ τῶν θεωριῶν διακοπῶν, ἀπεχωρίσθημεν ὅλοι εὐχαρῆς, εὐχόμενοι εἰς ἀλλήλους «καλὰς διακοπὰς καὶ εἰς τὸ ἐπανεἰδεῖν». Ὁ συνάδελφος Λεωνίδας Ζέρβας ἦτο τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἰδιαίτερος χαρούμενος, διότι ἐσχάτως ἐξελθὼν τοῦ Νοσοκομείου ἠσθάνετο καλύτερα. Τίποτε δὲν ἄφηγε νὰ ὑποπτευθῶμεν ὅτι δὲν θὰ τὸν ἐβλέπαμεν πλέον, τίποτε δὲν ἐπέτρεπε νὰ ὑποθέσωμεν χειροτέρευσιν τῆς υἰγείας του, ἡ ὁποία θὰ τὸν ἔπαιρνε ἀπὸ κοντά μας. Καὶ ἐν τούτοις, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν, εἰσήχθη ἐκ νέου εἰς τὸ Νοσοκομεῖον προσβληθεὶς ἀπὸ τὴν πάθησιν, ἡ ὁποία ἐπὶ τόσα ἔτη τὸν ταλαιπώρει καὶ μὲ τόσην καρτερίαν ὑφίστατο. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ φορὰ ἦτο ἡ τελευταία, διότι τὴν 10ην Ἰουλίου ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον. Καὶ ἐν τούτοις ἠρέσκετο νὰ λέγῃ ὅτι «ἡ πάθησίς του τὸν ταλαιπώρει μὲν ἀλλὰ δὲν ἦτο ἐπικίνδυνος». Ἄλλ' ἡ χημεία πολλάκις τιμωρεῖ ἀσθηρῶς ὄσους προσπαθοῦν νὰ διαλευκάνουν τὰ μυστήριά της, διότι φαίνεται ὅτι ὁ Λεωνίδας Ζέρβας ὑπῆρξε θῦμα τῆς μακροῦς χρήσεως φωσγενίου διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐρευνῶν του.

Ὅπως ἡ διακεκριμένη αὐτὴ προσωπικότης τόσον τῆς ἐπιστήμης ὅσον καὶ τῆς ἐν γένει πνευματικῆς ζωῆς τῆς χώρας μας μᾶς ἐγκατέλειπε διὰ παντός.

Ἡ κηδεία του ἐγένετο Δημοσίᾳ δαπάνῃ τὴν ἐπομένην 11 Ἰουλίου. Παρὰ τὸν ἀφόρητον καύσωνα καὶ τὴν ἀπουσίαν πολλῶν ἐξ Ἀθηνῶν, λόγῳ τοῦ προκειμένου τῶν θερινῶν διακοπῶν, πολλοὶ συνάδελφοι συνώδευσαν τὸν ἐκλειπόντα μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πρόεδρον Κον Μυλωνᾶν, ὅστις κατέθεσε στέφανον καὶ προσεφώνησε τὸν νεκρὸν καταλλήλως, ἐνῶ ὁ συνάδελφος Κοσ Γ. Μερζίκας, ἐξεφώνησε τὸν προσήμοντα λόγον ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας, ἐξάρας τὴν προσωπικότητα τοῦ Λεωνίδα Ζέρβα. Ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Κοσ Μήτσης κατέθεσεν ἐπίσης στέφανον ἐνῶ ἐκ μέρους τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ὠμίλησεν ἢ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν συνεργάτις του καὶ διάδοχός του εἰς τὴν Ἔδραν τῆς Ὀργανικῆς Χημείας Καθηγήτρια Κα Φωτάκη, ἢ ὅποια ἐξήρει τὸ ἔργον καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Καθηγητοῦ Λεωνίδα Ζέρβα. Ἐκ μέρους τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, ὠμίλησεν ὁ Καθηγητὴς Κοσ Φέσσας καὶ τέλος, ὁ κ. Μυριδάκης, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς πατριωτικῆς Ὀργανώσεως τοῦ Ε.Δ.Ε.Σ., εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκεν ὁ Καθηγητὴς Ζέρβας, ἐξήρει τὸν ρόλον του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀντίστασιν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς.

Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας κατήγετο ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ Μωρηᾶ, τὴν Μεγαλόπολιν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐγεννήθη τὴν 21ην Μαΐου 1902, ἐκ πατρὸς Θεοδώρου Ζέρβα καὶ ἐκ μητρὸς τὸ γένος Γυφτάκη. Τόσον ὁ πατὴρ του, δικηγόρος, ὅσον καὶ ὁ πάππος του, Λεωνίδας Ζέρβας, ἦσαν πολιτικοὶ παράγοντες τοῦ τόπου, ἐκπροσωπήσαντες ἐπανελλημένως τὴν Ἀρκαδίαν, ὡς βουλευταί. Ὁ Λεωνίδας ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς πολυμελοῦς οἰκογενείας, ἢ ὅποια ἠριθμεῖ 7 ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς. Τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς του ἐπεράτωσεν εἰς τὰς Καλάμας καὶ εἶτα ἐνεργάφη εἰς τὴν Φυσικομαθηματικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν, παρακολουθήσας ἐπὶ διετίαν χημείαν (1918 - 1920). Ἀκολούθως ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, ὅπου παρακολοῦθησεν ἐπὶ 4 ἔτη (1921 - 1924) Χημείαν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Τὸ 1926 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ αὐτοῦ Πανεπιστημίου. Εἶτα μετέβη εἰς Δρέσδην, ὅπου εἰργάσθη ἐρευνητικῶς ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον δεκαετίαν (1925 - 1934) πλησίον τοῦ Καθηγητοῦ Max Bergmann ἐπὶ θεμάτων Χημείας καὶ Βιοχημείας εἰς τὸ Kaiser - Wilhelm Institut, ἐν ἐκ τῶν Ἰνστιτούτων τῆς Kaiser - Wilhelm Gesellschaft μετονομασθείσης πλέον εἰς Max Plank Gesellschaft.

Ἄς κάμωμεν μίαν ἀναδρομὴν εἰς τὸ παρελθόν. Ὁ Bergmann, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὡς καὶ ἐκεῖνο τοῦ Ζέρβα, συνδέεται μὲ τὰ πεπτιδία, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ μεγάλου, ἴσως τοῦ μεγαλυτέρου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χημικοῦ τοῦ Κόσμου, τοῦ Emil Fischer ὅστις, πρῶτος ἤρχισε νὰ διαβλέπη τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῶν πεπτιδίων διὰ τὴν χημείαν καὶ τὴν βιοχημείαν καὶ παρεσκεύασε τὰ πρῶτα ἐκ

τούτων, τὰ ἀπλούστερα διπεπτιδία μὲ τὴν συννεργασίαν τοῦ Γάλλου Ernest Fourneau. Μερικὰ ἔτη πρὸ τῆς συννεργασίας τοῦ Bergmann μὲ τὸν ἀείμνηστον Ζέρβαν, ὁ Fischer εἶχε ἕνα μαθητὴν καὶ εἶτα βοηθὸν τὸν ὁποῖον συνέστησεν εἰς τὸν μέγαν Φαρμακολόγον Heffter, ὅταν ὁ τελευταῖος ἠρώτησε τὸν Fischer ἕαν εἶχε νὰ τοῦ δώσῃ ἕνα καλὸν νέον χημικόν. Ὁ Fischer τοῦ ἀπήντησεν ὅτι εἶχε ἕνα κατ'ἀλληλον χημικόν, ὁ ὁποῖος ἦτο Ἑλλην. Ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἀείμνηστον Γεωργίου Ἰωακείμογλου.

Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς συννεργασίας του μὲ τὸν Bergmann ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐκπόνησιν τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς τὴν ὁποῖαν ὑπεστήριξε τὸ 1926, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου μὲ τίτλον "*Ueber die Aldehydverbindungen der Aminosauren*" ἤρχιζε δηλαδὴ ἤδη ἡ ἐξοικειώσις του μὲ τὰ παράγωγα τῶν ἀμινοξέων καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν πεπτιδίων.

Ἡ ἐπὶ πολλὰ ἔτη συννεργασία τοῦ Ζέρβα μὲ τὸν Bergmann ἔφερε τὸν πρῶτον εἰς ἐπισήμους θέσεις. Οὕτως, ἐπὶ τρία ἔτη (1926 - 1929) ἐχρημάτισεν ὡς ἐπιστημονικὸς συννεργάτης, προαχθεὶς εἶτα εἰς προϊστάμενον (1929) τοῦ τμήματος Ὁργανικῆς Χημείας, παρέμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐπὶ μίαν πενταετίαν (1929 - 1934) ἀναπληρῶν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἰνστιτούτου τὸν κωλύομενον ἢ ἀπουσιάζοντα Διευθυντὴν τούτου. Πράγματι, ὁ Bergmann, μὴ ἀνῆκων εἰς τὴν ἀρίαν φυλὴν, ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τοῦ χιτλερικοῦ καθεστῶτος νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Γερμανίαν, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς Kaiser - Wilhelm Gesellschaft.

Ἡ περίοδος αὕτη (1929 - 1934) ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως καρποφόρος διὰ τοὺς Bergmann - Ζέρβαν. Προῖόν τῆς συννεργασίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ δημοσίευσις δεκάδων ἐργασιῶν τόσον ἐπὶ τῶν ἀμινοξέων καὶ πεπτιδίων ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν σακχάρων καὶ ἐνζύμων τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν σφαῖραν δραστηριότητος τοῦ Bergmann εἰς τὴν βιολογικὴν Χημείαν. Ἄλλ' ἐκεῖνη ἡ ἐργασία ἡ ὁποία τοὺς ἔχρισε διασημοὺς ἀμοτεροὺς τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην εἶναι ἡ δημοσιευθεῖσα τὸ 1932 καὶ ἀφορῶσα εἰς γενικὴν μέθοδον παρασκευῆς πεπτιδίων, γνωστὴ ὡς «καρβοβενζοξυμέθοδος», ἡ ὁποία, προσέφερε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρῃ πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν χημείαν τῶν πεπτιδίων.

Ὁ Bergmann ἀποχωρῶν τὸ 1933 παρεκάλεσε τὸν Λεωνίδαν Ζέρβαν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ. Οὕτως, ὁ Ζέρβας ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν συνέμισιν τῶν ἐν ἐξελίξει ἐργασιῶν, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ὁποίων ἀπεχώρησεν οἰκιοθελῶς τῆς θέσεώς του, παραδώσας τὴν Διεύθυνσιν εἰς τὸν Καθηγητὴν Grasmann. Ὁ Ζέρβας ἠκολούθησε τὸν Bergmann καὶ εἰργάσθη ἐκ νέου ἀπὸ κοινῆς μὲ τοῦτον εἰς τὸ ἐν Νέα Ὑόρκῃ Rocke-

feller Institute for Medical Research τὸ ὁποῖον ἐχορηγοῦσε τὰς ἐρευνὰς των (1934 - 1936).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1937) ὁ Λεωνίδας Ζέρβας ἐξελέγη Τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Ὁργανικῆς Χημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχε μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1939, ὅτε μετεκλήθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, διορισθεὶς Τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Ὁργανικῆς Χημείας καὶ Διευθυντὴς τοῦ ὁμωνύμου Ἐργαστηρίου διαδεχθεὶς δὲ τὸν ἀείμνηστον Γεώργιον Ματθαίου-πουλον, ἀποχωρήσαντα τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας λόγῳ ὀρίου ἡλικίας.

Ἄλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸ ἐργαστήριόν του καὶ τὴν ἔρευναν διότι ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος καὶ βραδύτερον, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1941 τὸ ἐργαστήριόν του κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τελικῶς κατεστράφη μὲ τὰ Δεκεμβριανά. Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν μέχρις ἀποχωρήσεως τῶν τελευταίων. Πράγματι, ὁ Λεωνίδας Ζέρβας, ἀνήκεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντίστασιν, ὑπὸ τὸν ὁμώνυμόν του Ναπολέοντα Ζέρβαν καὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Πολύβιος» καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον ὡς μέλος τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως Ἐπιτροπῆς τοῦ Ε.Δ.Ε.Σ.

Συνελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1944 καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς («Ἀβέρωφ») ἀρνηθεὶς παρὰ τὰς πολλαπλὰς πιέσεις νὰ ἀποκαλύψῃ τί τὸ ὁποῖον ἀφείρα εἰς τὸν ἀγῶνα.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὁ ἀείμνηστος Λεωνίδας Ζέρβας, μοναδικὸν σκοπὸν ἔχων τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἔρευναν, κατῴρθωσεν νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὸ ἐργαστήριόν του καὶ νὰ ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸ ἐρευνητικὸν του ἔργον τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς εἰρηνικῆς περιόδου ἤρχισε νὰ ἀποδίδῃ καρπούς. Ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν ἦτο ἡ ἐφεύρεσις νέας μεθόδου συνθέσεως πεπτιδίων, περὶ ἧς κατωτέρω.

Τὸν Λεωνίδαν Ζέρβαν, ἐγνώρισα διὰ πρώτην φορὰν εἰς Ζυρίχην τὸν Ἰούλιον τοῦ 1955 εἰς τὸ ἐκεῖ συνελθὸν Διεθνὲς Συνέδριον τῆς «Διεθνοῦς Ἐνώσεως καθαρᾶς καὶ ἐφαρμοσμένης Χημείας» (Union Internationale de Chimie pure et appliquée) ὅπου ἀμφότεροι ἐλάβομεν μέρος, ὁ μὲν Λεωνίδας Ζέρβας ἐξ Ἀθηνῶν ἐγὼ δέ, ἐκ Παρισίων, ὅπου εἰργαζόμην εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Κέντρον ἐπιστημονικῆς Ἐρεῦνης» τῆς Γαλλίας (Centre National de la Recherche Scientifique ὡς Maitre de Recherches).

Ὁ Καθηγητὴς Ζέρβας ἀνεκοίνωσεν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω νέας μεθόδου συνθέσεως τῶν πεπτιδίων ὑπὸ τὸ ὄνομα "Phosphorylation et tritylation de Acides Aminés. Nouvelles méthodes de la Synthèse Peptidique" (Φωσφορυλίωσις καὶ τριτυλίωσις τῶν Ἀμινοξέων. Νέαι μέθοδοι

πεπτιδικής συνθέσεως). Ἐντυπωσιάσθη ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀκροατῶν, οἱ ὅποιοι, ὅλοι εἰδικοί, προσήλθον νὰ ἀκούσουν ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ πλέον εἰδικοῦ, τὰς λεπτομερείας τῆς νέας μεθόδου καὶ τὸν ἐβρομβάριζον μὲ ἐρωτήσεις. Ἡ ἀπήχησης ἦτο τεραστία καὶ ἡ νέα μέθοδος ἔδωκε καταπληκτικὴν ἔκτοτε προώθησιν εἰς τὴν πεπτιδικὴν σύνθεσιν καὶ εἰς τὴν κατανόησιν πολυπλόκων προβλημάτων τῆς χημείας τῶν πεπτιδίων.

Τὸ 1956 ἐπὶ 4 μῆνας καὶ τὸ 1957 - 1958 ἐπὶ δεκάμηρον ὁ Καθηγητὴς Ζέρβας, κατόπιν εἰδικῆς προσκλήσεως, μετέβη εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἐνθα ἐργάσθη ὡς *Visiting Scientist* εἰς τὸ *Bethesda National Cancer Institute*. Ἐκεῖ, χάρις εἰς τὰς προσπάθειάς τοῦ Ζέρβα ἐχορηγήθη σημαντικὴ οἰκονομικὴ βοήθεια ἐκ τοῦ Ἰδρύματος *Ford* καὶ τὸ 1958 ἰδρύθη τὸ ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ ἀείμνηστου Βασιλέως Παύλου («Βασιλικὸν Ἰδρυμα Ἐρευνῶν») (*B.I.E.*) μετέπειτα μετονομασθὲν εἰς Ἐθνικὸν Ἰδρυμα Ἐρευνῶν (*E.I.E.*). Πρῶτος Ἀντιπρόεδρος διωρίσθη ὁ ἀείμνηστος Κιουσόπουλος καὶ 2ος Ἀντιπρόεδρος ὁ ἀείμνηστος Ζέρβας. Ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην ὁ Ζέρβας ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ ἰδρύματος καὶ διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης ἐν Ἑλλάδι, εἰσηγούμενος τὴν χρηματοδότησιν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων Καθηγητῶν ἢ ἐρευνητῶν Πανεπιστημιακῶν Ἰδρυμάτων ἢ ἄλλων τοιούτων. Τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ἠκολούθησεν ἡ Ἰδρυσις ἰδιοκτητῶν μεγάρων ὅπου ἐγκατεστάθησαν, μετακληθέντες ἐξ ἀλλοδαπῆς, Ἕλληνες ἐπιστήμονες. Τὸ στρατιωτικὸν καθεστῶς ἀνέκοψε τὴν ὅλην προσπάθειαν διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Ζέρβα μεθ' ὅλου τοῦ Συμβουλίου.

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1974, μὲ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς νομιμότητος, ὁ Καθηγητὴς Ζέρβας, ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τοῦ («Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν»), τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειπε τὸν Μάρτιον τοῦ 1979, παραιτηθεὶς μὲ ὅλον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον.

Ὁ Καθηγητὴς Ζέρβας, ἀπεχώρησε τὸ 1968 τῆς ἐνεργοῦ ὕπηρεσίας καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας, τὸ ὁποῖον τότε εἶχεν ἐλαττωθῆ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος εἰς τὸ 65ον ἔτος, μετὰ τριακονταετῆ γόνιμον διδασκαλίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Ἄλλ' ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται ἐρευνητικῶς μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, διατηρῶν τοὺς μαθητάς του εἰς τὸ ἐργαστήριον Ὀργανικῆς Χημείας, τὸ ὁποῖον τόσον ἐλάμπρυνεν ἡ παρουσία του.

Τὸ ἐρευνητικὸν ἔργον τοῦ Λεωνίδα Ζέρβα εἶναι ἐξόχως πλούσιον εἰς ἀποτελέσματα. Πλέον τῶν 100 πρωτοτύπων ἐργασιῶν του, αἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων, εἶχον τεραστίαν ἐπιστημονικὴν ἀπήχησην, ἐδημοσιεύθησαν τὸ πλεῖστον μετὰ τῶν μαθητῶν του, καὶ τῶν συνεργατῶν του εἰς τὰ πλέον ἔγκυρα ἐπιστημονικὰ περι-

οδικὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀφοροῦν δὲ κυρίως εἰς συνθέσεις πεπτιδίων, ἀλλὰ καὶ σακχάρων καὶ ὀργανικῶν ἐνώσεων τοῦ φωσφόρου. Δεκάδες νέων ἐπιστημόνων ἐξεπόμεσαν διδακτορικὰς διατριβὰς ὑπὸ τὴν ἄμεσον καθοδήγησιν τοῦ Ζέρβα καὶ πολλαὶ ὑφηγεσίαι εἶδον τὸ φῶς εἰς τὸ Ἐργαστήριον Ὀργανικῆς Χημείας. Τὸ Ἐργαστήριον τοῦτο ἐστεγάζετο εἰς περιορισμένους χώρους τοῦ Παλαιοῦ Χημείου τῆς ὁδοῦ Σόλωνος καὶ μόλις περὶ τὸ 1965, χάρις εἰς τὰς ἀόγκους προσπάθειάς κυρίως τοῦ Ζέρβα, ἀποπερατώθη τὸ νέον Χημεῖον τῆς ὁδοῦ Ναναρίνου, ὅπου τὸ ἐργαστήριον τῆς Ὀργανικῆς Χημείας ἀπέκτησε μεγαλυτέρους χώρους, τόσον δι' ἐκπαιδευτικούς σκοποὺς ὅσον καὶ διὰ τὴν ἔρευναν.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐνωρὶς περιέλαβεν εἰς τοὺς κόλπους της (1956) τὸν Λεωνίδα Ζέρβαν καὶ τὸ 1970 τοῦ ἀνέθεσε τὴν Προεδρίαν τοῦ Ἀνωτάτου τούτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς χώρας. Καὶ ἐδῶ ὁ ἀείμνηστος Ζέρβας ἀφῆκε τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του μὲ τὰς λαμπρὰς εἰσηγήσεις καὶ πρωτοβουλίας του.

Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας, ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ του ὡς Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ὀργανικῆς Χημείας εἰς Ἀθήνας, τὸ 1939 μέχρι τῆς ἀποχωρήσεώς του τὸ 1968, ἦτο *ex officio* μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου, ἐχρημάτισε δὲ καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς αὐτοῦ. Μαζὺ μὲ τὸν ἀείμνηστον Γεώργιον Ἰωακείμω-γλου, ἐβοήθησε σημαντικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς Φαρμακοβιομηχανίας μὲ τὰς σοφὰς εἰσηγήσεις του. Ὑπῆρξεν, ἐπίσης *ex officio*, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Χημικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους καὶ ἐχρημάτισεν ἐπανειλημμένως Πρόεδρος αὐτοῦ. Λόγω τῆς ἐιδικότητός του, τὸ Κράτος ἐπανειλημμένως προσέφεγγεν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Ζέρβα καὶ τὸν ἐχρησιμοποίησεν εἰς διαφόρους ἐπιτροπὰς Ὑπουργείων καὶ Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν.

Τὸ 1964 εἰς τὴν τότε Ὑπηρεσιακὴν Κυβέρνησιν Παρασκευοπούλου, ὁ Ζέρβας ἐχρημάτισεν Ὑπουργὸς Βιομηχανίας. Κατὰ τὴν βραχεῖαν αὐτὴν περίοδον, οὗτος ἔδειξεν καὶ πάλιν τὸ μέτρον τῶν γνώσεών του καὶ προώθησε σημαντικῶς τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως θερμοηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν λιγνιτῶν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος Μεγαλοπόλεως, ἐνῶ ἐξ ἄλλου χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν του ἐδόθη σημαντικὴ ὠθησις εἰς τὴν ἐπίλυσιν βασικῶν αἰτημάτων τῆς ἐνώσεως Ἑλλήνων Χημικῶν.

Τὸ αὐτὸ ἔτος (1964) ὁ Καθηγητὴς Ζέρβας διορίσθη Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀτομικῆς Ἐνεργείας, θέτων, οὕτω, τὴν μακροχρόνιον πείραν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος ἐπὶ ζητημάτων ὀργανώσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρένης. Ἀλλὰ καὶ τὸ 1974, μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν διορίσθη Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀτομικῆς Ἐνεργείας, παραμείνας, μόνον, ἐπὶ ἓν ἔτος λόγῳ φόρτου

εργασίας ως Προέδρου, συγχρόνως του Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1979.

Ἀπὸ τοῦ 1959 μέχρι τοῦ 1973, ὁ Ζέρβας ἦτο Πρόεδρος τῶν κατ' ἔτος συνεργομένων Ἐυρωπαϊκῶν Συνεδρίων, καὶ Συμποσίων διὰ τὰ «Πεπτίδια - Πρωτεΐναι» καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ φίλου του Καθηγητοῦ *du Vignaud*, βραβείου Νομπέλ τῆς Χημείας, Πρόεδρος ἀντιστοίχου Ἀμερικανικοῦ Συμποσίου τοῦ ἔτους 1972.

Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος *Plenum Press*, ἐγκυκλοφόρησε τὸ 1973, σύγγραμμα ἐκ 418 σελίδων ὑπὸ τὸν τίτλον: “*The Chemistry of Polypeptides, Essays in Honor of Dr. Leonidas Zervas*”.

Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο περὶ πολυπεπτιδίων, Καθηγηταὶ Ἀμερικανικῶν καὶ Ἐυρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων ὡς καὶ Καθηγηταὶ Ἑρενητικῶν Ἰδρυμάτων, τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ρωσίας, τοῦ *Max-Planck Institut* τοῦ Μονάχου καὶ ἄλλων, ἀναπτύσσουσιν εἰς 16 κεφάλαια σύγχρονα προβλήματα Χημείας καὶ Βιοχημείας Πολυπεπτιδίων - Πρωτεϊνῶν ἐνῶ εἰς ἕτερον κεφάλαιον διαλαμβάνει βιογραφικὸν σημείωμα, κατάλογον ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καὶ βραχεῖαν ἀνάλυσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Λεωνίδα Ζέρβα. Συντονιστὴς ἐκδόσεως ἦτο ὁ Τακτικὸς Καθηγητὴς καὶ Προϊστάμενος Τομέως Βιοχημείας τοῦ Πανεπιστημίου Νέας Ὑόρκης Π. Κατσόγιαννης, παλαιὸς μαθητὴς καὶ συνεργάτης τοῦ Ζέρβα. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς μοριακῆς Βιολογίας, ἐκδοσιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῶν Η.Π.Α. καὶ κατ' ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν ταύτης, μνημονεύεται καὶ ἀξιολογεῖται τὸ ἔργον τοῦ Λεωνίδα Ζέρβα λόγῳ «τῆς ἐξαιρετικῆς εἰσφορᾶς του (*his outstanding contribution*) ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστήμης».

Ἡ προσωπικότης τοῦ Λεωνίδα Ζέρβα καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ ἔργον ἦσαν γνωστὰ διεθνῶς διὰ τοῦτο καὶ ἐκτιμήθη ὁστος κατ' ἐπανάληψιν. Ὄττω, τὸ 1960, ἀνηγορεύθη ἐπίτιμος Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας ἐπὶ τῇ 500στῇ ἐπετείῳ τῆς ἰδρύσεώς του μετὰ πρότασιν τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ὄργανικῆς Χημείας καὶ βραβείου Νομπέλ *T. Reichstein* καὶ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἀνοργάνου Χημείας *H. Erlenmeyer*. Τὸ 1969 ἐξελέγη ἐπίτιμον μέλος τῆς *American Society of Biological Chemists*, μετὰ πρότασιν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς εταιρείας καὶ τοῦ Καθηγητοῦ *du Vignaud*. Τὸ 1976 ἐξελέγη *Foreign Member* τῆς Ρωσικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν ἐπὶ τῇ 250στῇ ἐπετείῳ τῆς ἰδρύσεώς της. Τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ ἀπενεμήθη παράσημον “*Le merite Scientifique 1ère classe*” ἀπὸ τὴν Σοσιαλιστικὴν Δημοκρατίαν τῆς Ρουμανίας.

Τέλος, τὸ 1980 τοῦ ἀνηγγέθη ἡ ἀπονομὴ βραβείου καὶ τοῦ πρώτου χρυσοῦ μεταλλεῖου τῆς ἐπιστημονικῆς εταιρείας τῶν Γερμανοφώνων Πεπτιδοχημικῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης “*Max Bergmann Kreis* διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐρεῦνης

εις τὴν Χημείαν τῶν Πεπτιδίων» «εις ἀναγνώρισιν τῆς πρωτοποριακῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας του ἐπὶ τῆς ὀνομαζομένης “καρβοβενζοξυ-μεθόδου” τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξε μετὰ τοῦ Max Bergmann ὁμοῦ καὶ ἡ ὁποία ἤνοιξε νέας ὁδοὺς εἰς τὴν ἐπιστήμην». Ἡ ἀπονομὴ εἶχε προγραμματισθεῖ νὰ γίνῃ εἰς τὰ πλαίσια ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου ἀπὸ 2 - 4 Νοεμβρίου. Ἀλλὰ ὁ θάνατος τὸν ἤρπασε ἐνωρίτερον. Ἡ ἀπονομὴ θὰ γίνῃ μεταθανατίως τὸν Ἰούνιον τοῦ 1981 εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Λεωνίδας Ζέρβας ἠδύτχησε νὰ ἴδῃ μαθητὰς του καὶ συνεργάτας του νὰ καταλαμβάνουν ὑψηλὰ ἀκαδημαϊκὰς θέσεις, τόσον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ὁ δὲ διάδοχός του εἰς τὴν ἐδραν τῆς Ὁργανικῆς Χημείας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν συνεργάτις του Καθηγήτρια Κα Φωτάκη ἡ ὁποία συνεχίζει τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου της εἰς τὴν Χημείαν τῶν πεπτιδίων.

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ Λεωνίδας Ζέρβας. Ὅπως ἔγραφεν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς Κοσ Θεοδοωρακόπουλος, ὁ Λεωνίδας Ζέρβας ὑπῆρξεν ὁ ἀριστος μεταξὺ τῶν ἀρίστων. Τώρα ποὺ ἔφυγε, ἀντιλαμβανόμεθα τὸ δυσαναπλήρωτον κενὸν τὸ ὁποῖον ἀφίνει μεταξὺ μας.

Ἀλλ' ἡ σκέψις μας πηγαίνει καὶ πρὸς τὴν ἔξοχον σύντροφόν του ἐρίτιμον Κυρίαν Hildegard Ζέρβα, τὴν ὁποίαν εἶχε συζευχθεῖ τὸ 1930 καὶ ἡ ὁποία ἐπὶ ἡμῖν αἰῶνα ἐμοίρασε μὲ αὐτὸν καὶ χαρὰς καὶ λύπες. Διότι ἡ ὑγεία τοῦ ἀειμνήστου Λεωνίδα Ζέρβα εἶχε κλονισθῆ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν καὶ ἦτο φυσικὸν ἡ σύντροφός του νὰ ὑποφέρῃ μαζί του.

Ἐπιθυμῶ νὰ τὴν διαβεβαιώσω ἐκ μέρους τῶν συναδέλφων τῆς Ἀκαδημίας ὅτι συμμεριζόμεθα τὸν πόνον της καὶ τῆς εὐχόμεθα τὴν ἐξ ὕψους παρηγορίαν.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀγαπητὲ συνάδελφε Λεωνίδα Ζέρβα.